

Șcheii de la Cergău și folklorul lor ¹.

Pe valea Secașului, 16 kilometri la Sud de Blaj, se găsește un sat, deosebit de cele din ținut prin faptul că locuitorilor lui nu li se spune nici Români, nici Sași, nici Unguri ori Săcui, ci Șchei; deosebit și prin faptul că ei, vorbind românește, aparțin bisericii luterane. Satul se numește Cergăul Mic, ori „Șcheiesc“, și e astăzi cea mai interesantă așezare de Bulgari românizați în Ardeal ².

¹ Părți din această lucrare au fost comunicate în ședința de la 27 Martie 1926 a „Societății Etnografice Române“ (Cluj)

² Celelalte insule de Bulgari românizați în Ardeal sânt la Cergăul Mare, sat vecin cu Cergăul Mic; Rușciori și Bungard în județul Sibiu. Asupra locuitorilor acestor trei sate vom mai reveni în cursul lucrării noastre. Miletic amintește în studiul *U sedmigradskitě Bŭlgari* (apărut în „Bŭlgarski Prægled“, III (1896), fascicola pentru Iunie, pp. 44—64) de Bulgari în jurul Alba-Juliei (p. 48), de alții pe la Deva și Vințul de jos (p. 51). Aceștia din urmă par să fi venit târziu, pe la 1700, și să se fi contopit cu desăvârșire cu națiunile conlocuitoare. (Asupra lor vezi și L. I. Marienburg, *Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1813, I, pp. 76—77). Mai trebuiesc amintiți și Bulgarii de la Vinga (pe linia fierată Arad-Timișoara) și alte câteva sate din județul Timiș, ca Beșineul (Beșenova Mare), Denta, Madoș, Breștea și Ivanda, asupra cărora se pot consulta alte două articole ale lui Miletic: *Na gosti u banatskitě Bŭlgari*, Sofia, 1896 (Extras din „Bŭlgarski Prægled“, III (1896) și *Knizinata i ezikŭt na banatskitě Bŭlgari*, din *Sbornik*, XVI—XVII, precum și un articol al lui Dr. F. Tetzner, *Zur Volkskunde der Bulgaren in Ungarn* (apărut în „Globus“, 1906, pp. 138—142). Amândoi vorbesc și de așa numiții „Crașoveni“, populația de limbă slavă din șapte sate ale județului Caraș-Severin (Crașova, Clopotici, Nermet, Vadnic, Lupac, Rafnic și Jabalcea) despre care nu se poate însă afirma cu siguranță că ar fi bulgară. Asupra Crașovenilor vezi Miletic, *Ueber die Herkunft der sogenannten Krašovener in Süd-Ungarn*, în „Archiv für slav.

Asupra Şcheilor nu s'a dat, după cât avem cunoştinţă, nici o cercetare în româneşte¹. E aproape surprinzătoare această constatare, când ştim că de la Blaj până la ei nu e decât un pas.

Şi nu s'ar putea de loc zice că Blăjenii nu ştiau de existenţa lor. Din contră! Cel dintâiu învăţat care a trezit un interes deosebit pentru Şchei, Miklosich, cu studiul său *Die Sprache der Bulgaren in Siebenbürgen*, apărut la 1856, primise copia textelor pe cari le publica şi comenta, de la Timoteiu Cipariu². Iar celălalt cercetător strein al lor, cel mai important desigur, Miletič, a fost condus în ancheta sa din 1895 de Canonicul Micu Moldovan şi profesorul Alexandru Uilăcan³.

De fapt, despre existenţa unor Slavi în apropierea Blajului şi Sibiiului se scrisese mult înainte de Miklosich. Întâiul text al lor — un „Tatăl nostru“ de la Ruşciori — a fost publicat la 1793 în „Siebenbürgische Quartalschrift“, apoi reprodus la 1809 în „Mithridates“-ul lui Adelung⁴. Istoricii sas Eder vorbeşte, la 1803, de „Rutheni in Reussdorf, Bongard et Csergöd Majore et Minore“⁵.

După Miklosich, care-i credea „urmaşi ai Slavilor cari locuiau în secolul al VI-lea în nordul Dunării şi de la cari

Philologie“, XXV (1903) pp. 161—181. În afară de cei de la Cergae, Ruşciori şi Bungard, toţi sânt veniţi după 1700 şi s'ar fi oprit întâi prin Oltenia (cf. Miletič, *Na gosti u banatskitě Bŭlgari*).

¹ D-l Septimiu Popa, anunţa acum şapte ani, la sfârşitul unei „scurte notiţe informative“: *Scrisori din Ardeal. Bulgari romanizaţi* (în „Adevărul literar“ din 27 Martie 1921) că va scrie „mai târziu, despre Bulgarii din Ardeal un studiu istoric amănunţit“. Un alt articol al d-sale, de conţinut aproape identic, *Bulgarii din Ardeal*, a apărut în „Ţara Noastră“, No. 21—22, 1926, pp. 604—605. Nu ştim însă nimic de un studiu mai întins al d-lui Popa.

² Miletič, *Sedmigradskitě Bŭlgari*, în „Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižina“, XIII (1896), p. 153.

³ *Ibid.*, p. 157.

⁴ Jireček, recensia studiului citat al lui Miletič în „Archiv für slavische Philologie“, XX (1898), p. 115.

⁵ *Ibid.*, p. 116.

se trag și numele toponimice slave în ținuturile daco-române¹ — s'a ocupat de ei, mai pe larg, istoricul Pič. Studiul acestuia *Die dacischen Slaven und Csergeder Bulgaren*, (în „Sitzungsberichte der königl. böhmischen Ges. der Wissenschaften“ für 1888, pp. 227—280 Prag) — dat în colaborare cu Dr. Amlacher, preotul sas de la Romos (lângă Orăștie) — e cel care ne interesează mai de aproape, împreună cu acela al lui Miletič.

Contrar părerii lui Miklosich, ultimii doi învățați cred pe locuitorii Cergăului urmași ai unor Bogomili, fugiți din Bulgaria în, sau între, secolele XI—XIII. Jireček, care în articolul său asupra lucrării lui Miletič caută să pună lucrurile la punct, nu crede întemeiată teoria bogomilismului acestor Bulgari și susține că ei ar fi ajuns în Ardeal ca prizonieri luați pe timpul expedițiilor regelui Ștefan V al Ungariei, pe atunci „dux Transilvanus“, care la 1261 și 1266 pătrunsese cu armata sa, în care avea mulți nobili ardeleni, până la Vidin și Plevna². Cvijić admite și el o migrație bulgară în spre Transilvania în secolul XIII³.

De fapt pe noi istoria lor ne interesează destul de puțin. În tot cazul, *nu* originea acestor Bulgari căutăm noi s'o lămurim în paginile acestea. Vom nota doar că teza lui Jireček ne pare și nouă cea mai probabilă.

De sigur, în urma cercetărilor amintite, făcute asupra Șcheilor de la Cergău, Rușciori și Bungard, nu mai încapem îndoială că avem de-a face cu urmași ai unei populații bulgare, care în secolul XIV era destul de cunoscută pentru a da numele de *bulgăresc* Cergăului Mic⁴. Cu populația de astăzi a acestui sat ne-am propus să ne ocupăm.

E interesant că majoritatea cercetărilor Bulgarilor ardeleni nu s'a interesat decât de limba scrisă a lor, de texte. Miklosich n'a fost să-i vadă. Pič a venit până la Blaj, unde

¹ Jireček, *op. cit.*, pp. 115—116.

² *Ibid.*, p. 119.

³ I. Cvijić, *La Péninsule balkanique*. Paris 1918, p. 122.

⁴ Pič und Amlacher, *Die dacischen Slaven, etc.*, p. 284, Regelele III—VI.

o ploaie torențială l-a făcut să renunțe a vedea pe Schei și să se mulțumească cu un Schiau întâlnit întâmplător acolo¹. Nu știm nimic de rezultatele vizitei unor profesor de la St. Petersburg — probabil Syrku — de care va fi vorba mai încolo. Miletic n'a stat — ni se spunea la Cergău — nici o zi, timp care ni se pare cu totul insuficient pentru a studia un sat. De altfel, pe el, ca și pe ceilalți, ceea ce-l interesa îndeosebi erau „canționalele“, vechile cărți de rugăciuni în bulgărește. În acestea s'au păstrat texte care aparțin, după Jireček², „unora din cele mai interesante monumente slave“. Noi însă nu vom studia această latură a Bulgarilor de la Cergău. Vizita ce le-am făcut-o era pentru cunoașterea oamenilor, așa cum se prezintă ei astăzi, și pentru cele ce trăiesc în graiul, mintea și inima lor. Rugăciunile lor bulgare ne vor interesa numai întru cât Scheii se simt legați de ele și întru cât se pot auzi încă în gura lor, nu scrise.

Satul nu se deosebește întru nimic de cele de pe Târnavă ori valea Secaşului. Ascuns între dealuri, nu-i vezi — venind de către Blaj — decât când ești foarte aproape, bisericuța albă a Scheilor cocoțată pe unul din ele. Străzi largi dar și case răzlețe, iar între ele, și pe drumuri, noroiu și iar noroiu — în lunile de primăvară și de toamnă, cel puțin. E atâta „tină“, cum i se zice aici, încât copiii merg la școală pe catalige, — pe cari Scheii le numesc *k'i-čoroambe*³, și tot pe catalige vin fetele și feciorii la fântână — un spectacol amuzant, fără îndoială, deși felul acesta de a umbla nu e un joc, ca în alte părți, ci un mijloc de locomoțiune ca oricare altul⁴.

¹ *Ibid.*, p. 262, nota 2.

² *Op. cit.*, p. 118.

³ La Braşov (Schei) *k'ičoroange*. Interesant și cuvântul *k'ičorande*, pentru patine, folosit tot în Scheii Braşovului.

⁴ Aceasta se poate vedea și din forma specială a cataligelor Ciorgovenilor. Pe când în alte părți ele sânt — după cât avem cunoștință — lungi, așa că cel ce umblă pe ele le ține și cu mâna, — *k'ičoroambe* Scheilor nu trec de genunchi, unde se prind cu o curelușe și astfel mâinile rămân libere pentru a

Satul nu e mare : 154 de case, cari nu diferă în construcție de cele din satele vecine. Locuitorii, după cele mai nouă statistici¹, 720 de suflete, sânt în majoritate absolută (483) *luterani* : aceștia sunt Șcheii. Restul (242) : greco-catolici — deci Români și Șchei trecuți la uniți. Oamenii sânt în general înstăriți, mai ales Șcheii. Ocupația generală : agricultura. Oile nu lipsesc însă aproape din nici o curte.

În port și tip nici o deosebire față de Românii din sat sau cei din ținut. Numai femeile se deosebesc puțin în îmbrăcăminte de sărbătoare, de care va fi vorba mai jos. Incolo, poți vorbi un ceas-două cu un Șchiau fără să bănuiești că n'ai avea de lucru cu un Român, — dacă în cursul conversației n'ar interveni chestiuni cari să-i aducă aminte că face parte din neamul Șcheilor. Căci cu toată românizarea lor ei păstrează până astăzi un fel de conștiință națională !

Ea trebuie să fi fost mult mai puternică altă dată, pe când se vorbea încă bulgărește în sat. Astăzi nimeni nu mai știe limba aceasta. Dar amintirea acelor care o vorbeau curent nu mai departe decât acum 50 de ani, trăiește încă între Șchei. Astfel, ni se cita bunica actualului cantor, Mina lui Frenț Ianăș, moartă la 1895, care „știa vorbi orice bulgărește“. Bătrânii își mai amintesc de cuvinte : Cantorul Flueraș (zis Pereș, de 71 de ani), ne spunea că bunica lui zicea în loc de „soră adu-mi straița“ — *sestro teghiete bogotu*². „La căciulă înainte îi ziceau : *gugj*³, la bou : *volt*⁴,

¹ Martinovici și N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului, etc.* Cluj, 1922.

² Intrebuițăm grafia românească, pentru că adeseori cuvintele arătate de Șchei ca „bulgărești“, nu însemnează nimic în limba bulgară actuală. Asupra stâlcirii cuvintelor „scheiești“ la Cergău, vom reveni.

³ Informatorul nostru greșea crezând că are de a face cu un cuvânt bulgăresc ; de fapt este reconstruirea „gugiu“ de la „gugiuman“ — un fel de căciulă. (Vezi *Dicționarul Academiei* s. v. *gugiuman*).

⁴ Bulg. *volt(u)* (articulat).

la vacă : *crauva*¹, la „furcută“ : *vultădă*², — ne asigură Iuga Pătru lui Pătru, cel mai bătrân om din sat (82 de ani). Iar femeile de odinioară, ne spuneau alți bătrâni, aveau o exclamație de mirare care suna : *Gospodi pomilvie !* Toate acestea nu mai trăesc însă decât în amintirea Şcheilor trecuți de 50—60 de ani. Tinerii n'ar mai ști absolut de loc *bolgărește*, dacă slujba bisericească și obiceiurile n'ar fi reușit să-i facă și pe ei să rețină unele cuvinte, așa de stâlcite și acelea, din limba strămoșilor.

Ii întrebi cum vorbeau înainte. Bătrânii zic *șchinește* (numai Iuga și Flueraș, câte-odată). Tinerii spun *șcheiește*. Numai de tot rar am auzit de *bolgărește*. Nici cantorul, influențat oricât de preoții în jurul cărora a trăit o viață întreagă, nu zice „bolgar“ (ește) : „Noi sântem Şchei, așa ne-am pomenit noi *de dată*“³. Iși amintesc de timpul când în sat se vorbea altă limbă și fixează epoca în care au pierdut-o înainte de 1848.

Unii bătrâni știu să trezească chiar amintiri mai vechi. Iată ce ne povestea unul din ei — Iuga Pătru a lui Carli, de 50 de ani, — asupra venirii lor pe aceste plaiuri :

„Cân' o vint dintâi aici Şcheii — de vonici i-o adus aici, că era oameni mari — o vint ca militari, cu puști, de-o păzit pe craiul care-o fost pe vremea aia 'n Blaj — poate mai bine de cinci sute, cân' o fost craiul Apafi în Blaj⁴. Alelalte sate, Rușciorul și Bungardul o păzit granița de la Turnu-Roșu. Alelalte sate din jurul Brașovului pă la Săcele și-o uliță 'n Brașov.... O venit aici din Bulgaria, cu popă, cu legea lor, și după ce-o murit popa lor, o trăit așa fără popă, că n'o mai avut popă. Și-o stat așa cu rugăciunile lor vre-

¹ Bulg. *krava*.

² Bulg. *vila, vilica* (?).

³ Explicat : „de mult, de când știm, de totdeauna“. Cf. franțuzescul „de (longue) date“.

⁴ Pomenirea lui se explică astfel : Satele din jur au aparținut la începutul veacului XVII prințesei Catarina Bethlen, văduva lui Apafi (cf. Miletič, *Sedmigradskitě Bŭlgari, Sbornik XIII*, p. 188).

me de trei sute de ani — întrerupe pe povestitor bătrânul Iuga. Cât o vint legea-i luterană Cergăul nic o luat-o, că o fost poate aproape de legea lor a vechie. Limba o ținut-o până o vint iobagi sub Maria Terezia — atunci s'o făcut iobagi — și *deregătoare*¹ care le porunceă, i-o oprit să mai vorgască să nu se 'nțeleagă la olaltă să saie asupra mai marilor. Cu vremea o kert limba și-o rămas numai cu cântările bisericești“.

Aceste lucruri — aprobate de bătrânul Iuga, — povestitorul le știe de la tatăl său. Trebuie să notăm că moșul său a fost *șoleriu* (învățător), și datele informatorului ar putea păstra deci urme ale eventualei intervenții din partea acestui Șchiau instruit. Astfel cantorul Flueraș ne spunea că „ăla care o vint întâi cu neamu îl chema Bogomil“ -- lucru pe care ne-a mărturisit că-l știe de la părintele Amlacher „popa ăl bătrân de la Romos, care a cătat mult și-o găsit de cân' o vint neamu aici“.

Cele ce ne povestea Iuga Pătru sânt însă lucruri pe care le știu cam toți oamenii mai bătrâni din sat. În special asupra pierderii limbei se dau amănunte povestite bucuros — i s'au spus și lui Miletič — și care s'ar putea rezuma astfel: Ciorgovenii erau înainte de 1848—*dinientre*, cum zic ei — iobagi, „faceau patru zile 'n săptămână“. Mergeau la pământurile grofilor la Cenade și pe Valea Armeanului, și vorbeau „șcheiește“ („noi nu mai știm, o fost limba șcheiască o bulgărească“ — ni se răspunde la întrebarea ce fel de limbă era aceea?). *Domnii* i-au oprit să mai vorbească bulgărește, îi băteau cu biciul. Cei cari îi asupreau, erau „deregătoarele“. Bătrânul Iuga își mai amintește și de numele unuia din ei, Negru, și de „gîrăul“ de la curtea domnească, unu Iuga“. Tot el ne spunea că de frica acestora iobagii au cam și fugit: „În nouăsprăzece (1819) a plecat în Bănat trizăci de familii de domnii de iobăgie“². La în-

¹ Logofetii moșilor boerești—după explicația dată de Șchei.

² La 1740, 12 familii din Cergău pleacă la Vinga, Lugoj, Lipova și Bungard. Miletič, *op. cit.*, p. 160 și Jireček, *op. cit.*, p. 119.

trebarea noastră, de ce chiar în Bănat: „bag seamă în Bănat nu era iobăgie“. Apoi : „s'o dus încolo pe la Deva, la Vinga, unde încă hălăduiau Bulgari. Ția care-o 'mplântat întâi pară 'n¹ Vinga o fost Ciorgoveanu Pătru“.

„Dinintre de 48 s'o kerdut limba — ne asigură și cantorul Flueraș... Mult o opăcit-o până o lăsat-o“...

Acesta ar fi în general felul în care Șcheii își explică desnaționalizarea lor. Ei uită însă să amintească de vecinii lor Români, pe cari i-au găsit, dacă nu chiar la Cergău, în satele vecine, și a căror limbă au fost siliți s'o învețe, mai curând sau mai târziu, pentru a se putea înțelege cu lumea din ținut.

Bătrânul Iuga spune că știe de la moșu-său că pe la 1836 erau în sat 98 de familii de Șchei, și numai 4 de „rumâni“. Toți aceștia au venit la Cergău — Șcheii interogați sânt de acord și o spun cu o oarecare mândrie — ca slugi la ei. Azi unul, mâine altul, până ce s'au înmulțit. Ba au început să ia și fete de-ale Șcheilor, trecând sau nu la legea lor. Se citează un oarecare Ilie Ciorgoveanu care ar fi făcut așa, luând fata stăpânului său de soție. Altul, Lita, ar fi procedat la fel, apoi, când să moară, a chemat pe popa unit și s'a 'ntors la legea pe care o părăsise.

Astăzi căsătoriile mixte sânt dese. Ni se spunea de un Șchiau care „a trecut la Rumâni“ — deci la greco-catolici—a stat trei ani, „nu i-a plăcut“ și s'a întors iar la Șchei. Nevasta lui — Româncă. Două surori ale ei au luat și ele Șchei, pe când a treia s'a măritat cu un Român. Fratele lor „rumân“ a luat o Șchiaucă. Astfel „se amestecă“ de o vreme 'ncoace Șchei și Români.

De când trăiesc în România, Șcheii trec la „legea rumânească“ și din motive politice. Ni se spunea despre câțiva notabili ai comunei, de primar chiar, că a fost Șchiau, dar „s'a făcut rumân mare“. Trecerea la uniți apropie pe Șchei de putere și toți nu pot rezista ademenirilor ei. Dar trebuie

¹ O expresie analoagă în „Sezătoarea“, 1922, p. 173 : „ăi de-a pus pară 'ntăiu“ (în satul Catanele).

să contăm și impozitul greu pe care-l au de plătit pentru a-și susține biserica lor confesională. Apoi, legea românească nu mai silește, ca cea ungurească, să plătești, când treci de la o biserică la alta, încă cinci ani și „aruncurile“ celei părăsite pe lângă ale celei nou îmbrățișate. Unul, mai sfătos, ne povestea : „Trebue să se aleagă odată de noi : noi nu sântem nici Rumâni, nici Sași, nici Unguri“. Se mai întâmplă apoi și să fie luați în răs de Români din satele vecine cu întrebări : „Da ce-i aia Șchei ? De ce nu treceți la legea românească ?“ lucru care supără.

Desnaționalizarea lor se desăvârșește pe zi ce merge. Un exemplu elocvent : Cergăul Mare, un sfert de ceas depărtare de cel Mic, avea odinioară biserică luterană și era locuit aproape numai de Șchei. La venirea lui Miletic, acum treizeci de ani, nu mai erau decât 5 familii protestante și profesorul bulgar a găsit că nici n'ar avea la ce să se mai ducă la Cergăul Mare. Ceilalți Șchei ar fi trecut, după Miletic, la uniți, sub influența proprietarului satului, Mitropolitul Blajului, iar cele cinci familii protestante au rămas să se roage singure¹. Astăzi, la Cergăul mare nu mai e nici un Șchiau, ultimul murind acum câțiva ani.

La Bungard și Rușciori, celelalte două sate — acestea în județul Sibiiu — în care s'au așezat Bulgarii veniți în Ardeal, desnaționalizarea era aproape completă, încă pe timpul vizitei lui Miletic. În Bungard el găsisse biserica închisă și știa de hotărîrea desființării parohiei luterane, din pricina numărului mic al credincioșilor². Astăzi abia de mai sunt 16 familii de luterani la Bungard, cari merg la biserica ortodoxă alături de Șcheii trecuți la ortodoxie³. La Rușciori ei se țin ceva mai bine. Totuși, de limbă bulgară nici urmă. Încă la 1895 slujba se făcea numai în românește și nemțește⁴. Aici însă Șcheii nu mai trec la Români, ci la Sași. Generația tânără vorbește acum sășește.

¹ Miletic, *Sedmigradskitě Bŭlgari, Sbornik XIII*, p. 166.

² *Ibid.* p. 172.

³ Informație datorită d-lui Mihail Simonis, preotul luteran din Cergăul Mic.

Să ne întoarcem însă la Cergău. Ceeace i-a păstrat pe Schei până acum, ceeace i-a păstrat atâta vreme, insulă streină în marea de Români, și subt o stăpânire ungu-rească destul de vitregă — a fost luteranismul lor.

Respectul ce-l au pentru biserică și preot este puțin obi-cinuit în satele noastre. Ar fi greșit să ne închipuim că nu-mele dat preotului lor este în batjocură. Căci, deși în sat se vorbește numai românește, cei doi preoți nu sânt numiți la fel : pe când cel unit este, ca de obicei „domnu părinte“, cel luteran este *domnu popa*. Și la fel, soțiile acestora se numesc : doamna preteasă și — *doamna popoie*. Nouă ni s'a părut cu totul curios când, în drum spre Cergău, că-răușul — un Șchiau — privind înapoi spre Blaj, ne-a spus : „Par'că văd pe domnu popa și pe domnu părinte ve-nind“. Dar în sat toată lumea spune astfel, Români ca și Scheii. La întrebarea noastră, pentru ce li se zice-așa, bă-trânul Iuga ne-a răspuns cu laconicul : „așa ne-am pome-nit“. În „domnu popa“ va trebui să recunoaștem însă amin-tirea unui („gospodin) pop“ bulgar, căci țăranul nostru nu obicinuieste să lege de numele *popă* calificativul „domn“.

Alți termini interesați în organizația bisericească a Scheilor sânt, poate, următorii : cantorului i se zice *jupân*, *jupâni* cantori, căci sânt doi ; iar crâșnicului „*goju*“¹ bi-sericii“.

N'am avut norocul să putem fi într'o Duminecă în satul Scheilor, ca să asistăm la serviciul divin. Dar „domnu po-pa“, cu amabilitatea cu care ne-a ajutat tot timpul petre-cut la Cergău, ne-a dat ocazia să putem asculta, chiar într'o zi de lucru, câteva din cântările și rugăciunile cele mai obicinuite.

Biserica Scheilor, renovată în timpul din urmă, nu prezintă nimic particular. Dacă ar lipsi băncile și ar avea altar, iconostas și strane, n'am deosebi-o desigur de o bise-ricuță românească de sat, din cele mai curățele. Amvonul

¹ Cf. *gociman*, *gojman* = episcop la biserică și reconstruirea *gociu*, nume dat ajutoarelor morarului. (*Dicționarul Academiei. s. v. gociman*).

chiar și banca jupânilor cantori, sânt acoperite cu scoarțe românești, care de altfel nu surprind pe nimeni acolo unde preotul predică și citește evanghelia românește.

Miletič, care s'a nimerit la Cergău într'o Duminică și-a asistat la slujbă, ne dă o descriere a ei ¹. Rezumăm după el: Se cântă întâiu de cătră toți și cu acompaniament de orgă: „Gelobt sei Gott“. Preotul citește câteva rugăciuni în nemțește, apoi „apostolul“ în românește. Urmează „credeul“ în bulgărește, cântat în cor de toți cei de față. O rugăciune și un „exordium“ spuse de „domnu popa“ în românește — apoi toți cântă bulgărește „Christus je stanal gore“. „Tatăl nostru“ și evanghelia în românește — tot astfel și predica — și slujba se termină cu un cântec bulgăresc.

Unul dintre Șchei, Daniel Sekéli, spunea lui Miletič că slujba se făcea altfel pe când era el copil: „Tatăl nostru“ și alte rugăciuni se spuneau pe atunci bulgărește ² — dar conform preceptelor luterane s'a introdus în biserică limba care putea fi mai bine înțeleasă de popor, cea românească ³. La fel ne spunea și nouă bătrânul cantor Flueraș. Dar situația s'a schimbat încă de acum 30 de ani, de când i-a vizitat Miletič. Astfel „domnu popa“ de la Bungard, ne spune cânterul, le-a tradus — „de mult“ — o seamă de cântece bisericesti din nemțește — „care nu erau în bulgărește“ — și care se cântă astăzi la slujbă și la diferite ceremonii.

Tatăl începutul unuia din ele, pe care l-am auzit cântat în școală de câteva zeci de Șchei, adunați de „domnu popa“. Melodia e nouă — ni se spune — adusă de la Bungard ca și textul — și se deosebește cu totul de melodiile extrem de trăgănate pe care ni s'au cântat niște cântece bisericesti în bulgărește.

„Un prunc născuse 'n Betlehem,

Aleluia,

¹ Miletič, *op. cit.*, pp. 161—163.

² Am întâlnit și noi mulți Șchei cari mai știau „tatăl nostru“ în bulgărește.

³ Miletič, *op. cit.*, p. 163.

Să bucură Jeruzalem.
 Cu injerii ceriului
 Veseli să fim,
 De veștea ceai bună
 Lăudând pe Dumnezeu.

În *iescle* zace înfășat,
 Ficioară blândă l-o născut,
 Că Dumnezeu așa o vrut.

Cu trup de om ca să-l vedem,
 Pe care noi să-l ascultăm.
 Cel de-asupra norilor
 Slăvit în vecii vecilor.
 Aleluia“.
 (Spus de cantorul Flueraș).

Acest cântec a început să se cânte în ajunul Crăciunului, la „domnu popa“, numai din anul acesta ; înainte se cânta în bulgărește următoarele versuri, pe cari le dăm, mai mult ca titlu de curiozitate, așa cum ni le-a spus cantorul Flueraș :

Rodilsa Jezus faf Betlehem
 Zanto isa veselia
 Nimni to i leje
 Faf iesclete.

Foi scopil sata sfeat
 Oloveto oșnița
 Ogreava tieptiedo.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inutil să mai adăugăm că nimeni, și mai puțin preotul luteran al Șcheilor, nu înțelege acest text. Acum când pe lângă el se cântă și „vierșul“ românesc dat mai sus — oricât de chinuită ar fi limba aceluia — cel bulgăreșc va

fi uitat curând - curând.¹

Popa de la Bungard nu e singurul „poet religios“ al Scheilor de la Cergău. Cantorul Flueraș ne vorbea cu mult respect de cei doi profesori streini cari au făcut Ciorgovenilor cinstea unei vizite și a unei cercetări asupra neamului lor. Unul este desigur Miletič, pe care cantorul îl numește *Mileniun Antoni* (deși pronumele profesorului bulgar e Ljubomir) și de care-și amintește c'a venit cu „Măria Sa“ — titlu dat de Ciorgoveni, Șchei ori Români, istoricului blăjan Ion Micu Moldovan care a însoțit pe Miletič. Al doilea, venit singur, ar fi fost profesor la „Peterburs“ și s'ar fi numit *Tircus Alexander*. Bănuim în el,

¹ Distanța dintre limba acestui cântec și bulgăreasca de astăzi este, desigur, considerabilă. Șcheii mai instruiți își dădeau ei înșiși seama de cum se stâlcește vechea lor limbă, „pentru că învățătorii care nu înțeleg nimic (din cântecele bulgărești) și copiii care le învață papagalicește, înlocuiesc cu vremea cuvintele, și nu e nimeni care să se priceapă să corecteze“ (Miletič, *op. cit.*, pp. 159—160). Intr'o rugăciune auzită la Cergău se menține cuvântul bulgar *sila*, dar imediat se dă și traducerea lui românească, pronunțându-se la un loc, ca și când ar forma un singur cuvânt: *silă-putiere*. Spre a ne face o idee de cât se îndepărtează bulgăreasca cântecului „Rodilsa“ de cea a originalului, îl vom da mai jos. Il găsim în cartea de rugăciuni publicată de Miletič în studiul citat. Ea e intitulată *Cantionale seu Graduale bulgaricum scripsit Per... Josephus - Noelzner Anno 1812 Kis Cserged*. Textul ei îl publicase și Miklosich. Meritul lui Miletič constă în faptul că a găsit și originalul nemțesc (*Habermann's Christliche Gebeth*, tipărit la Sibiu în 1680) de pe care au fost traduse cele mai multe cântece ale Cantionalului, și astfel a putut da aproape la fiecare rugăciune bulgară, alături de transcrierea ei cu cirilice, și textul german original. Cântecul auzit la Cergău îl găsim astfel

BCU Cluj Cantional: University Library Cluj

„Rodil saie Iesus faf Behtlehem
 Szantui sa veselete șif
 Nine toi lessi f'iezklete

ajutați și de o Cronică a Șcheilor în manuscris¹, în care se amintește de un profesor Sirku Petrarhie din Rusia, pe profesorul Syrku, despre care se știe că a fost în 1898 să viziteze pe Crașovenii bănățeni, scriind chiar ceva asupra lor². E probabil că tot atunci profesorul de la Petersburg să se fi oprit și la Cergău. Nu știm însă să fi publicat ceva asupra Șcheilor. Iar amintirile de acum 30 de ani ale cantonului Flueraș nu-i permit să lămurească dacă profesorul Țircus a venit după sau înaintea lui Miletic.

Voiez kupil satta sveat
Voloveto i oszliczete
Goograhuva steste Duch...

transcris de Miletic :

Rodil sa ie Iesus faf Betlehem
Zantui sa veselete sif
Nine toi leži f iesklete
Vo ie skupil sata sveat
Voloveto i oslicete
Go ographuvant o tefte Duh.
(Miletic, *op. cit.*, p. 224. No. 22)

Miletic promisese un studiu amănunțit asupra limbei Cantionalului, despre care nu știm însă să fi apărut. Reținem părerea lui Jireček care spune că limba Cantionalului are pe lângă archaisme remarcabile „einen ganz ostbulgarischen, donaubulgarischen Typus“. (*Archiv für slavische Philologie*, XX (1898), p. 118).

¹ *Chronică Colonizarea Bolgarilor în Ardeal (Erdély)*. Trei coale mari scrise mărunț într'o limbă aproximativ românească, de către Daniel Sekéli, după vizita „domnilor mare învățați, doctori de Filologie din Orientu“. Autorul, fiu al popii Cikei, fost învățător, e numit de Miletic, care-l găsisese în viață (*op. cit.* p. 159), „unul din cei mai instruiți oameni din sat“. E un fel de apologist al originii bulgare a Șcheilor, plângând obiceiurile străbune care se pierd, vorbind de „Thesa lui Bogomir“ și exagerând importanța și numărul Bulgarilor „emigrați“ (după el în Banat ar trăi două milioane de Bulgari). Pe lângă atâtea chestiuni fără absolut nici o importanță pentru noi, Sekéli descrie și câteva obiceiuri ale Șcheilor.

² Cf. Miletic, *Ueber die Herkunft der sogennanten Krasovaner in Süd-Ungarn*, în „Archiv für slav. Phil.“, XXV (1903), p. 176.

De cântece bulgărești, pe care Șcheii le cântau fără să le înțeleagă, povestește și profesorul bulgar. Ba el amintește și de-o rugare a lor de a li le traduce¹. Nu știm care va fi fost rezultatul acestei intervenții. Cantorul ne spunea însă că prof. Țircus le-a tradus mai multe cântece, dintre care dăm și noi unul, pe care-l cântau odinioară iobagii șchei când se întorceau de la munca boierească din Cenade :

Zešto zământuvăș
 Moi serți
 I sa bușuluvăș
 Toi selnika
 Nasâ ienzika
 O sviat
 Nadejde numai gospodin bog
 Storil, storil
 Ne beto i zămeto².

În traducerea atribuită lui Țircus :

Nu te supăra inima mea,
 Nice nu duce voie rea
 Numa 'n sfatu lui Dumnezeu
 Te nădăjduiește,
 Care cerul și pământul
 Îl stăpânește.

* * *

Cu onomastica Șcheilor s'a ocupat mai amănunțit Miletič³. Jireček observă că numele de persoane date de aceasta „bieten wenig Auswahl“ și că interesante sânt numele de familie *Bašta*, *Dobre*, *Kürste*, *Kokoš*⁴. Mai des am întâlnit la Șchei numele Iuga — așa de mulți, încât trebuie deosebiți astfel: *Pătru Iuga lu Pătru*, *Iuga lu nam-*

¹ Miletič, *Sedmigradskite Bŭlgari*, pp. 159—160.

² Cf. în Canționalul publicat de Miletič, *op. cit.*, p. 239, textul no. 34.

³ *Op. cit.*, p. 117.

⁴ *Archiv für slav. Philologie*, XX (1898) pp. 166—168.

Iu, Iuga Pătru lu Carli, etc. Deosebit de vechi par a fi numele : *FuŃilă* și *Boar*. Intr'un document păstrat în Arhiva de la Orăștie, datat 1647¹, găsim următoarele nume de „Bulgari“ din cele două Cergae : *Parkolab Hancze, Parkolab Kertzte* (Cârște?), *Pap Mihalj, Puskas Balas, Ianos Cantzularis, Ianos Kelecs, Giörgi Baste*.

Asupra numelor de botez femeiești ar fi de observat următoarele : Daniel Sekéli îi spunea lui Miletic că aproape toate Șchiaucele poată numele de *Mina*². Noi însă am întâlnit în special des numele *Linca* (între informatoarele noastre, o singură dată *Mina*, de cinci ori *Linca*). Acesta din urmă e și numele păstrat în singura colindă bulgărească a Șcheilor, precum și singurul nume de fată în colindele pe cari Șcheii le cântă primarului. Există nume femeiești numai la Șchei, cari nu se întâlnesc la Români din sat, „pentru că sânt șcheiești“. Acestea sunt : *Aglița* -- „asta pe bulgărește e *Aglio*“, ne spune cantorul Flueraș, care o știe de la bunică-sa, cea care vorbea bulgărește, — *Mărguța* — bulgărește *Marga*, explică iarăș cantorul. Apoi, *Linca, Mina, Ancă, Ghița*. „Acum au intrat și *Marioara, Ana* și alte, dar ăstea nu sânt șcheiești“ — zice cantorul. Numele „șcheiești“ ale bărbaților sunt *Pătru, Mihai, Criștea, Ianăș*.

În toponimie am însemnat ca putând prezenta oarecare interes : *Blagovița, Cordomacină* și *Velizer*, cele dintâi locuri în hotarul Cergăului Mic, ultimul un deal în apropierea satului³.

* * *

Originea bulgară a Șcheilor nu se vede însă numai din rugăciunile bulgărești, păstrate 'n cărți și 'n graiu viu, ci și din o parte din obiceiurile practicate de către ei la

¹ Publicat în Pič und Amlacher, *op. cit.*, p. 276.

² Miletic, *op. cit.*, p. 166.

³ Părintele Drothler ne trimite următoarele numiri toponimice caracteristice din Rușciori : *Găbrisca, Pojorâna, Dobruș și Cervenca*.

diferitele sărbători de peste an, din cântecele care însoțesc pe unele din ele sau din numirile păstrate în legătură cu anumite ceremonii. Cum în afară de o colindă bulgărească folklorul Șcheilor de astăzi n'a fost cercetat de nimeni, vom înșira obiceiurile mai interesante. Cele la cari n'am putut asista ne-au fost descrise de Șchei bătrâni și tineri, în deosebi de cantorul Flueraș, bătrânul Iuga, Mihai Sechelea, Ion Sărcău și câteva Șchiauce.

Incepem, ca să păstrăm o ordine, cu sărbătorile, și anume cu *Anul nou*. Unul din obiceiurile acestei zile este acel al sorcovei. Se știe în general în ce constă: câteva rămurele ori nuiele legate cu o panglică, uneori împodobite cu hârtie colorată, cu care umblă din casă în casă în dimineața anului nou copii între 6—12 ani, bătând cu ele în masă, ori chiar în cameni și urând celor ai casei sănătate și belșug. Mai puțin se știe însă că sorcova nu este un obicei general românesc. Marian nu-l cunoaște decât în Muntenia¹. Practicarea lui la Brașov s'ar putea explica poate și printr'o importare de peste munți, deși nu trebuie să uităm de Șcheii de acolo și originea lor încă nu de tot lămurită. În Ardeal, obiceiul se mai întâlnește în Munții Apuseni². Dar nici Românii din Cergău nici cei din satele vecine, nu-l practică. Il găsim însă la Șchei. Că el trebuie să fie bulgar, o dovedește chiar numele: se umblă aici cu *survăicile*, nu cu „sorcova“. Iar urarea copiilor diferă de cea de la Brașov și din Muntenia. Pe când acolo se spune:

„Sorcova, vesela

Să trăiești, să 'mbătrânești

Ca mărul, ca părul“, etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹) *Sărbătorile la Români*, I, p. 155.

²) După o informație datorită d-lui Dr. Ștefan Pașca (Crișcior, jud. Hunedoara).

Şcheii urează astfel :

„*Súrva*, *súrva* vesela
Dă la copil ún colac
Anu nou, ánu nou !“

Aşa ne-au spus-o copiii de azi şi ne-au verificat-o bătrânii satului.

Obiceiul e cunoscut şi la Bulgarii bănăţeni şi se cheamă acolo *súrvaka* ; iar urarea sună astfel :

„*Súrva*, *súrva* gudina
Véséla ti guspóge
Ud gudini du gudini
Sè i žuvi i zdràvi“¹.

În Bulgaria, obiceiul sorcovei e foarte răspândit şi i se zice în general *suruvaknica*. E de notat însă că în anumite ţinuturi (Haskovo, Rusler, Varna) se zice *surva*, ca la Şchei. Urarea începe de regulă la Bulgari cu vorbele :

„*Súrva*, *súrva* gòdina
Vesela, vesela, gòdina“².

Identitatea la Şchei şi la Bulgari a cuvântului esenţial — *surva* — din urarea de Anul nou ne dispensează de a mai insista asupra evidenţei originii bulgare a obiceiului de la Cergău.

* * *

În ajunul Bobotezii se umblă cu *beaua*, obiceiul care — după cât am fost informaţi — nu se practică în nici unul din satele vecine, iar în Cergău numai de către Şchei. Către seară, după vecernie, cei doi cantori pornesc de la şcoală însoţiţi de 4 feciori şi numeroşi copii. Aceştia din urmă au clopote în mâini pe cari le sună strigând :

¹ Miletič, *Knjižinata i ezikūt na banatskitē Būlgari* în „Sbornik za narodni umotvorenija“, XVI—XVII, pp. 437—438.

² D. Marinov, *Narodna vèra i religiozni narodni obiçai*, în „Sbornik za nar. umotvorenija“, XXVIII, p. 338.

„Bea, dă-mi o mea !
Bea, dă-mi o mea !“

«Cantorii cântă următorul „viers“ bulgăresc :

„Dina dasa veselia
Fafno, fafno,
Nam saróðil ne benčski țar
Fafno, fafno,
Rodina Iezușa molimi
Fafno, fafno“¹. (Cantorul Flueraș).

Fiecare om dă un „lichiu“ (plăcintă) și o bucată de carne, pe care le adună în „straițe“ cei patru feciori. Înainte se da și o lumânare aprinsă.

Obiceiul e, după cât se pare, un fel de a „umbla cu crucea“ ca la noi, la care s'a adăugat „beaua“ copiilor² pentru a vesti pe oameni de apropierea „jupânilor cantori“. Știind că la luterani obiceiul de a umbla preotul la Bobotează nu există, nu e oare cazul să ne întrebăm cum de-l au totuși Șcheii ? E probabil ca el să fie o ultimă urmă a unei presupuse religii catolice la care Șcheii ar fi ținut înainte de a trece la luteranism, căci la catolici găsim nu numai obiceiul de a se umbla la Bobotează, ci și detaliul întâlnit la Cergău, ca preotul — acolo cantorul — să fie anunțat la case de câțiva copii sunând din clopote³. Tot așa de probabil e însă ca acest obicei să fi fost *împrumutat* fie de la Români uniți din sat, fie mai ales de la Ungurii foști odinioară în Cergăul Mare sau chiar în Cergăul Mic, prin care Miletič, ca și Șcheii, încearcă să

¹ În Cronica lui Sekéli : „Famno dena dasa veselia“.

² Cf. *chiraleisa*, strigătul copiilor când umblă din casă în casă, în ajunul Bobotezei (Marian, *Sărbătorile la Români*, I, 170 și nota 1).

³ Cf. și observația lui Jireček (*op. cit.*, p. 118), după care două din cântecele Canționalului (No. 22 „Puer natus in Bethlehem“ și No. 26 „Surrexit Christus hodie“) „sânt traduceri de cântece latinești din epoca dinaintea reformațiunii“.

explice atâtea din numele lor ungureşti, ca : Székely, Sărcau, Gál şi altele.

* * *

Un obicei interesant al Şcheilor, este acel al *boului ferecat*. El are loc în ziua de Sânziene (24 Iunie). Feciorii adună cingători, curele, zale, clopote şi zurgălăi cu cari se „chindiseste“ cât se poate mai frumos un covor, care e pus pe un bou. „Ferecarea“ lui nu se opreşte aici. Intre coarne şi pe ele i se leagă năfrâmi şi *bortite* — bentite lucrate în mărgelile de care poartă feciorii la pălărie — şi flori galbene numite „sânziene“. La gât şi de cele două părţi ale covorului i se pun clopote. Doi feciori trec la coarne, alţii la clopote ; unul la coadă, care nici ea n'a scăpat negătită. După ieşirea din biserică, în sunet de clopote şi zurgălăi, feciorii duc „boul ferecat“ întâiu la „domnu popa“, apoi prin toate curţile Şcheilor şi în special la acelea unde sânt fete. Insoţiţi de lăutarul lor, ei joacă, fără să cânte însă, fără să spună nimic. Li se dă şi bani. După ce-au colindat astfel pe la toţi Şcheii, feciorii merg la fântâna satului şi o curăţă ¹.

„Ferecarea boului“ la Sânziene nu e practică — după cât ni s'a spus — de Români din Cergău şi nici de cei din satele vecine. Nu i-am putut da de urmă nici în literatura folklorică românească, nici în cea a popoarelor balcanice, pe care am putut-o consulta. Un singur exemplu am mai găsit în cartea lui Moldován Gergely despre populaţia românească a comitatului Alba ². Având în considerare cele spuse mai sus, traducem descrierea lui în întregime, observând că culegătorul nu indică satul unde-a notat obiceiul.

¹ O curăţire a fântânilor la Sânziene, are loc şi în satele săseşti. Ea se face de către tovarăşiile de feciori numite „Bruderschaft“. Cf. A. Schullerus, *Siebenbürgisch-sächsische Volkskunde*. Leipzig, 1926, p. 153). S'ar putea ca acest obicei să fi fost împrumutat de Şchei de la Saşii din satele vecine.

² *Alsófeher vármegye román népe*. Nagy Enyed, 1897, p. 301.

„La Rusalii se gătește boul (*împănarea boului*). În seara Rusaliilor feciorii cer de la o gazdă un bou. Înainte de răsăritul soarelui îl mână cu celelalte vite ale gazdei, îl satură bine, boul putând paște oriunde. În zori ies și fetele pe câmp, adună flori, flăcăii rup ramuri; din flori se împletește o cunună mare, rotundă (*peană*). Unul dintre feciori își pune o mască din coaje de cireș, și opinci, și iucalecă; boul e împodobit. Călărețul mascat merge înainte după el boul, apoi 4—8 flăcăi cari mână boul, purtând puști de lemn, având hainele întoarse, sumanele trase pe picioare, etc. În capul satului îi așteaptă lăutarii. Mânătorii chiuie, se joacă cu puștile; umblă din gazdă 'n gazdă, fac glume, la urmă merg la stăpânul boului, care-i ospătează. După ospăț fiecare fecior promite o jumătate zi de clacă.“

* * *

Pentru sărbătorile Crăciunului se fac pregătiri întinse. Feciorii se organizează într'o tovarășie de colindători care aici se cheamă *bute*¹. De fapt sânt două „buți“: una compusă numai din Șchei, alta din Șchei amestecați cu Români. Pe noi ne interesează în special cea dintâiu. Ea are în frunte un *gîrău* sau primar al feciorilor și un *ajutor de gîrău*. Un alt fecior, „ăl cu cheia“, ori „ăl cu cheile“ este însărcinat cu ținerea sub lacăt a mâncării și băuturii.

În seara de ajun, „butea“ Șcheilor merge mai întâiu la „domnu popa“, însoțind pe *șoleriu* (învățător), pe „jupânii cantori“ și pe *cântători* (ajutorii cantorilor la cântecele bulgărești). Se cântă de către toți „Rodilsa“, cântecul al cărui text l-am dat mai sus — căruia la noi i-ar corăspunde „Nașterea ta Hristoase“. „Domnu popa“ dă colindători-

¹ *Buți* întâlnim și la Șoroștin — lângă Blaj — și în general pe Târnave (cf. revista „Comoara Satelor“, II (1924), 123—132 și Al. Viciu, *Colinde din Ardeal*, Buc. 1914, p. 13). În alte părți, aceste însoțiri de colindători se cheamă *beri* (Viciu, *op. cit.* pp. 10—11; S. Măndrescu, *Literatură și obiceiuri poporane*, Buc. 1892, p. 207).

lor o masă, la sfârşitul căreia girăul feciorilor „mulţameşte“ în cuvintele următoare : „Bună sara domnule popa. De-ar hi vint sara din ia-sară 'ntr'un ceas bun. Ziua de mâne s'o petrecem cu toţi sănătoşi. Ia în nume de bine domnule popa un cântec de cinste şi laudă de la jupânii cantori şi de la jupânu şoleriu dimpreună cu toţi cântătorii satului. Mult de la Dumnezeu, puţin de la dumnealor“ ! (comunicată de Mihaiu Sărcău, girăul feciorilor din anul 1926). „Mulţămirea“ se zicea la fel acum 50 de ani, pe vremea când girău era cantorul Flueraş, care şi-o mai aminteşte.

„Butea“ Şcheilor se îndreaptă acum spre locuinţa primarului. Acestuia i se cântă nu mai puţin de opt colinde, pe o melodie trăgănată şi asemănătoare cu cea a *Rodilsei*. În ea n'am găsit nimic din melodiile colindelor româneşti. Fiecare din cele opt colinde îşi are numele ei — după un cuvânt din întâiul vers ori după conţinut, — şi nu li se schimbă niciodată ordinea în care sânt cântate. Iată-le : I *Domnul bun*. II *Fericel*. III *Poarta raiului*. IV *Sutu*. V *Ploile*. VI *Cetina*. VII *Turcii* şi VIII *Judele*.

În româneşte fiind, ele nu se pot depărta mult de colindele satelor vecine şi de colindele noastre în genere. O asemănare deosebită a câtorva din ele am găsit la colindele din Şoroştin (lângă Blaj), publicate în „Comoara Satelor“ (Anul I şi II). Apoi, la cele publicate de Viciu, în special de pe Târnave. Nu ştim să fi întâlnit în literatura colindelor noastre una asemănătoare ultimei colinde şcheieşti „Judele“ (vezi *Textele*). N'am găsit variante nici pentru a treia, a cincia şi-a şaptea colindă a Şcheilor.

Fireşte, cele opt colinde nu se pot cânta dintr'o răsuflare. Feciorii sânt cinstiţi de primar, ajutorul de girău mulţameşte, se mai cântă o colindă, şi așa se sfârşeşte cu „cererea colacului“ (vezi *Textele*).

Feciorii din bute se împart acum în mai multe grupuri şi o iau pe la casele Şcheilor. Interesant e că aici nu se colindă, căci cele câteva vorbe cari se spun în bulgăreşte noi nu le considerăm ca o colindă. Unul din feciori strigă la fereastră : „*Tocălită*“. Din casă i se răspunde : „*Jdecă!*“

Și atunci cei de afară spun : „*Borbecă, mandă, colandă, ăș, vas, porodică căși, porodiță sărți, un colac și-un cârnaț și pe Linca să mi-o dați*“¹.

Și acesta-i tot colindatul. Dar asupra formulei ce se spune n'am putut face pe colindătorii din diferitele generații să cadă de acord. Cea dată mai sus ne-a spus-o Mihai Sărcău. Cantorul Flueraș susține însă că pe vremea lui, după „porodița sărți“ se spunea și „oștenește boc“ : „mai *nientre* așa o fost“. G'irăul actual recunoaște că „noi am mai lăsat“. O Șchiaucă (Linca Sechel Hoage, de 37 de ani) românizează cu curaj : în loc de „porodița sărți“ cum zice actualul și fostul g'irău al feciorilor, ea spune „porodița *sălcii*“. Firește, de 'ntrebi pe Șchei de sensul acestor cuvinte, răspunsul e o ridicare din umeri și un : „așa am pomenit noi *de dată*“.

E de remarcant că Miletič dă această formulă altfel, mult mai bulgărește : „*Tuka li si ? Sdeka. Dobŭrŭ beka, mandă, kolandă, ăș, vas, porodic'a serc', oște ne šte Bog*“². Noi credem însă că aceasta este o reconstituire făcută de el pornind de la vorbele spuse de colindători, o apropiere cât mai mare posibilă de bulgăreasca actuală. Așa se explică de ce Jireček privește pe „Tuka li si“ „ganz wie im neubulgarisch“³. Nu credem de loc că el s'ar fi pronunțat la fel despre „Tocăliță“ cel pe care l-am auzit noi. Bătrânii satului ne asigurau că acum 60 de ani se spunea la fel : „Tocăliță“. Astfel se pare că Miletič a publicat texte refăcute și aceasta poate nu atât din dorința de a ne prezenta limba vorbită de Șchei ca foarte aproape de bulgăreasca actuală, ci mai mult datorită următoarei împrejurări : Informatorul lui cel mai de seamă pare să fi fost acel Daniel

¹ Sfârșitul poate varia, colindătorii cerând uneori „pe femeia cășii ori un copil“, înlocuind deci numele *Linca* — acesta e totuși cel care se întâlnește mai des, încât avem impresia că face parte integrantă din formulă — cu al femeii sau copilului respectiv.

² *Sedmigradskite Bŭlgari, Sbornik XIII* (1896), p. 158.

³ *Archiv für slav. Philologie, XX* (1898), p. 177.

Sekéli, autor al cronicei amintite, pe care l-am arătat ca om instruit și deosebit de înflăcărat de originea bulgară a neamului său. Tot așa precum nu putem da mare importanță celor cuprinse în „Cronica“ lui¹, credem că textul colindei a fost apropiat de el de limba bulgară actuală. E semnificativ că în cursul slujbei, la cântecele bulgărești, Miletic observă că Daniel Sekéli cântă un text mai corect decât Scheii ceilalți, și acesta îl lămurește că îl cântă după Cântionalul din 1812². Tot așa putea el poseda un text manuscris vechiu al colindei de Crăciun, pe care probabil el e cel care a spus-o lui Miletic³.

Aceasta a mai auzit colinda șcheiască și la Bungard, dar aici ea nu mai era într'o bulgărească așa de pură ca cea de la Cergău, ci se apropia de cea dată de noi : „Tuka li sâ ? — Deka. — Berbeka, de mandi de kolandi, čas, vas, sunkurnad si pelinka noy“⁴. La sfârșit vedem că s'au adăugat și câteva cuvinte românești : sunkurnad e „și-un

¹ Vezi p. 14, nota 1.

² Miletic, *op. cit.*, p. 162.

³ Tot lui Daniel Sekéli i se datorește, probabil, și afirmația lui Miletic că locuitorii din Cergău își zic „bolgari“ iar limbii lor „bolgarește“ (Miletic, *op. cit.*, pp. 158—159), lucru de care auzind profesorul a rămas foarte surprins. Nici un ciorgovean nu ne-a răspuns, la întrebarea : „ce ești d-ta ?“ că ar fi bulgar, ci toți : *schiau*. Rar de tot se aude cuvântul „bulgărește“, dar despre limbă, nu despre oameni. Nu credem ca lucrurile să se fi schimbat așa de mult la Cergău, încât oamenii să-și fi zis la 1895 „Bolgari“, iar astăzi să fi ajuns „Schei“. Despre cei din Bungard, Miletic scria la 1895 că, uitându-și numele lor de Bulgari, își zic ei înșiși, așa cum le spun Românii, Schei, pe când Sașii le spun *Ruteni* sau *Serven* (*op. cit.*, p. 170). Despre cei de la Rușciori, profesorul bulgar scria că au portul absolut asemănător cu acel al Sașilor — cari îi numesc totuși *Serovi*; preotul luteran al satului, D-l Michael Drothler ne comunică însă că foștii Schei se numesc astăzi.. *Sași*. O publicație de acum aproape o sută de ani (M. Ackner und I. K. Schuller, *Der Hermannstädter Stuhl im Grossfürstenthum Siebenbürgen*, Wien, 1840, pp. 37, 38) numește Bungardul (Bäumgarten) ca și Rușciorii (Reussdörfchen): „Wal.(achisches) und serv.(isches) Dorf“.

⁴ Miletic, *op. cit.*, p. 173.

„carnat“, iar „pelinka noy“, este, cum bine-i explica bătrânul Flueraș (cel din Bungard) lui Miletič, nu palincă-rachiu, cum credea profesorul ¹, ci *pe Linca*, fata pe care o cer colindătorii, așa cum am văzut că se obicinuiește și astăzi la Cergău de a se cere de către colindători o *fată*, un băiat — un membru al familiei.

* * *

Asupra obiceiurilor referitoare la naștere n'am reținut nimic deosebit.

Cele de la nuntă oferă un oarecare interes și întrucât în legătură cu ele s'au păstrat o sumă de expresii vechi, poate bulgare.

Bătrânii spun că mai nainte căsătoriile se încheiau după alte legi. „Mai întâiu cerea fata, apoi da mâna în fața lu domnu popa. Când tinerii mergeau la el să-i alduiască, se zicea că merg la *herghelit*. La târgu Mănărăzii ² — acolo să alegea și neveste câte-odată — punea fata *borta* 'n cap — semn că de-acu-i nireasă — și numai către Crăciun să făcea nunta și omenia“. (Iuga bătrânul).

Și astăzi Șcheii se cunună luna. Costumul ginerelei nu prezintă nimic deosebit — față de cel românesc de pe Târnave. Înainte doar el purta în pălărie o pană de păun (Șcheii zic *pehîn*) — spun bătrânii. Miresele șchiauce își încing capul cu o *bortifă* — bantă lucrată 'n mărgele, — deasupra căreia vin „florile de bortă“. Pe spate au panglici, cari aici se numesc „frunză“. Un „keptăruț“ negru de postav, cusut cu flori, rochie și „șurță“. Înainte, mireasa lua și o pânză albă pe ea — „ca o pelerină“, ne lămurește Mihai Sechelea — care se chema *bostojanie* ³. Pe piept mireasa șchiauca poartă *tânta*, un disc de aramă împodobit

¹ *Ibid.*

² Comună săsească în apropierea Blajului.

³ Linca Criștea Dițu, Șchiauca, 80 de ani.

cu pietre colorate¹. Borta se poartă numai la cununie. După aceea mireasa pune *conciu*, împodobit cu *bumbuşte* — un fel de nasturi de argint ori de alt metal, cu ace pentru fixat — pe care-l poartă un an-doi. Pe subt bărbie se leagă cu o *năframă* neagră. Când are copii, nevasta „ţapă“ *bumbuştele* şi *năframa*² înlocuind-o cu o *cârpă* albă, făcută din *cipcă* (dantelă cumpărată). Bătrânele nu mai pun *cârpă*, ci *chindeu*, făcut din bumbac, acasă. Pe vremuri, când mergeau la biserică, femeile nu purtau rochi ca astăzi, ci *far-toane negre*³.

Înainte de a pleca la cununie, mireasa-şi ia iertăciune de la părinţi; feciorul — văr bun cu mirele ori mireasa — care-o readuce acolo unde se joacă, se cheamă *zenti obraz*⁴.

Când mireasa e scoasă din casă spre a fi dusă la cununie, fetele şi nevestele îi cântă *gogia* — numai la Şchei — („Ia-ţi tu *gogio* ziua bună“, etc.). De asemenea când mireasa e dusă 'n car, la mire, se cântă: „Ia ieşi mama *gogii*“⁵. Înainte însă — ne spun Şcheii bătrâni — ducerea

¹ *Tânta* trebuie să fie de origine săsească. Un obiect analog (*Hestel*), se poate vedea la miresele Saşilor (cf. Schulerus, *Siebenbürgisch sächsische Volkskunde*, Leipzig, 1926, planşa no. 11; *Codex Gratiae* (datând din sec. XVII, copie la Biblioteca Universităţii din Cluj) reprezintă la No. 88 „eine Hermanstädter Braut“, purtând o astfel de ţântă. Ea se întâlneşte şi la femeile Ciangăilor din Săcele, cf. rev. „Erdély“, 1904, p. 10.

² Cf. cele ce spune A. Haberlandt în *Buschan's Illustrierte Völkerkunde*, II und III Aufgabe, Stuttgart, 1926, vol. II, 2. p. 619; „Stets wird bei den Litauern und den Südslawen (in *Rulgarien* und *Makedonien* wie auch im alten Banat) die Frau im ersten Jahr ihrer Ehe oder bis zur Geburt des ersten Kindes durch einen besonders geschmückten Kopfputz gekennzeichnet“.

³ Iuga Pătru lui Pătru, Şchiau, 82 de ani.

⁴ Şi în Bulgaria, întâlnim numele *zet* sau *zjat*, dat feciorului (rudă cu mireasa) care o conduce. Cf. Gerov, *Rěčnik*, s. v.

⁵ Bătrânul Iuga ne spunea: „*gogia* ieste iar bulgăreşte“. Căntece asemănătoare se găsesc însă şi în alte ţinuturi româneşti, de pildă în Munţii Apuseni, unde chiar mireasa se cheamă în ziua 'ntâiu, până la învălire „*gogiă*“ (Marian, *Nunta la Români*, p. 593).

hainelor miresii, care avea totdeauna loc Marția, nu se făcea cu carul, ca astăzi, ci fiecare invitat lua, care o pernă care o scoartă, cărând astfel *țanșilele*.

Credeam că la înmormântare vom găsi la Șchei multe practice interesante. Aceasta pentru că cunoșteam știrile notate în secolul XVII asupra unor superstiții ale Ciorgovenilor în legătură cu moartea. Părintele Amlacher găsisse într'o arhivă din Orăștie („des Untervälder Kapitels“) un „memorial“ al preotului Andreas Mathesius din Cergăul Mic, datat din anul 1647¹. Prin el „domnu popa“ căuta să explice superiorilor săi neînțelegerile intervenite între el și parohieni, și înșira și o seamă de practice ale lor la moarte. Iată pe cele mai interesante: aprinderea — „între strigăte sălbatice și sunet de clopot“ — a unei legături de paie în fața porții mortului, imediat după ce și-a dat sufletul; tăierea unei perechi de oi, pentru pomana, în coarțele cărora se pun lumânări aprinse²; spălarea pe mâini deasupra cărbunilor, a celor cari au luat parte la înmormântare: petrecerea, după pomana acasă, la cârciumă, petrecere căreia i se dă numele de „paharul Sfântului Mihail“. Dar cel mai interesant obicei îl constituia, după Pič, „femeia bătrână ținând o torță aprinsă la sicriul mortului și care conduce ceremoniile îngropăciunii“. Despre această femeie, Pič³ credea că „erinnert entschieden an den „Engel des Todes“ in der Erzählung Ibn Fotlands über die Verbrennung des russischen Kaufmannes in Bolgar im J. 922, und steht als zweites Beispiel allein da“⁴. Mărturisim că noi nu creдем de loc verosimilă supoziția lui Pič. Inclinăm mai de grabă să vedem în ea pe una din femeile care odi-

¹ Pič und Amlacher. *Die dacischen Slaven*, p. 268 și urm.

² Obiceiul care se practică pe vremuri și în Moldova, exact la fel, descris de Lambrior, *Obiceiuri și credințe la Români (Inmormântările)*, „Conv. Lit.“ IX, p. 154.

³ *Op. cit.*, p. 262.

⁴ Cf. și articolul nostru *La mort-mariage: une particularité du folklore balkanique* în „Mélanges de l'École roumaine en France“, 1925, p. 29 seq.

nicară aprindeau tămâie pe cărbuni, la priveghiu — cum ne spune cantorul Flueraş că se făcea înainte vreme, „căci astăzi s'a lăsat *obliceriu*¹. Iar misterioasele ei şoapte cari intrigau atât de mult pe popii luterani, vor fi fost simple rugăciuni — neînţelese de aceşti popi *sasi* pentru că ele erau bulgăreşti.

Nimic, sau aproape nimic, din aceste practice pe cari memorialul le înfierează ca „abominabilele abusus“. Tot ce-am putut afla, e doar o amintire a bătrânului cantor Flueraş, din ce i-au spus şi lui bătrânii. Anume : „Când venea îngropătorii de la beserecă, după ce 'ngropa mortul, punea un ciubăr de apă la poartă şi apoi să spăla 'ngropătorii acolo. Şi-apoi punea un jip de paie şi-l aprindea la poartă ; şi-apoi zicea că 'ncătrău mere fumii, într'acolo mere moartea, pe uliţa aia, pe drumu ăla“. Această amintire de practice astăzi cu totul uitate ar putea fi aprindearea paielor de care vorbeşte memorialul citat, — dar cantorul le putea şti şi de la popii sub care servise şi care putuseră citi despre acest obicei chiar în cartea lui Pič, care, după spusele preotului de astăzi — ar exista în arhiva bisericii.

Serviciul religios la mort e simplu. Imediat după moarte „se rupe clopotu“ — aşa spun Şcheii pentru „se trage clopotul“. „Cântătorii“ satului merg la un fel de priveghiu — fără popa — în seara aceleleaşi zile. I se cântă trei cântece bulgăreşti, între cari şi *Rodilsa*, apoi se zice—azi româneşte, înainte bulgăreşte — „Tatăl nostru“. Ingropăciunea se face între cântece bulgăreşti. E de remarcă că Şcheii nu pun ban în mâna mortului, cum fac întotdeauna Românii din Cergău.

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Memorialul amintit, ca şi cronica lui Sekéli, vorbesc de o serbare care corăspunde cu totul „paparudelor“ noa-

¹ Şcheii zic curent *obliceriu* pentru obicei. Aşa scrie şi Sekéli în cronica sa.

stre și celor din Balcani¹. Astăzi nu se știe însă de așa ceva la Cergău. Descriind bătrânului Iuga obiceiul el ne-a spus doar că „la Sângeorz ficiorii prind fetele, le bagă 'n troaca boilor și le udă — da asta n'o fac decât Rumâni”².

În materie de superstiții, nu găsim la Șchei mai multe ori mai deosebite decât la conlocuitorii lor Români. Ba, poate datorită bisericii lor luterane, ele sânt mai puține. Astfel legendele și credințele atât de numeroase în alte părți privitoare la facerea lumii — aici nu sânt cunoscute. Șcheii nu știu altă creare a lumii decât aceea din Biblie.

Abia de se știe despre strigoi, în sensul obicinuit, de vampir. Mai mult despre „strigoaie“: „muieri cari strică vacile cu lapte, au coadă la spate și călăresc pe tauri“. *Șolomonari* nu se știe să fi fost în sat, ci doar în Cergăul Mare³.

În descânțece se crede, dar ele sânt de tot puține. Abia am putut culege trei, unul de „lucru rău“ (?), altul de „albeață“, al treilea „de nejit“ (vezi *Textele*). Ele nu se prea deosebesc de cele din alte părți, cuprind doar ici-colo câte un cuvânt neînțeles: într'unul e vorba de *hane* și de feciorii lor, explicate vag „lucru slab e ăla“; în altul de un *săliman* în care s'aruncă albețele: „ca un fel de apă“, spune descântătoarea⁴.

Cânțecele lirice și satirice, obicinuite la horă și la șezători, sânt cele cunoscute pe Târnavă și în alte părți ale Ardealului, sau asemănătoare lor și nu prezintă nimic deo-

¹ Având în vedere că — după cât știm — e întâia oară când se face mențiune de acest obicei în Ardeal, dăm pasajul acesta al Memorialului din 1647: „Umb Pffingsten ist die Jugendt in den negsten Waldt gegangen, und eine Weibs Person allenthalben mit reissern bekleidet, darnach in der bachen hierumb gewalzet, für eines ieden Manns Hauss geführet und mit Wasser begossen, und darzu geruffen: Es soll regnen. Darvon sie aug ablassen“ (Pič und Amlacher, *op. cit.*, p. 276, No. 3).

² Șcheii nu cunosc nici obiceiul *caloianului*, nici al *lăzărelului*. Știu despre călușeri, dar dintre ei nu se fac.

³ Iuga bătrânul.

⁴ Dan Mina Sârbu a lui Mihai, Șchiaucă, 60 de ani.

sebit. Dacă te interesezi de originea lor, ți se spune : „ăstea se fac din gând“, „din gând le potrivim”¹. — „Nu din cărți, se apără bătrânul Iuga, așa din gând, după inima omului“.

Bocetele se moștenesc, ca și în alte părți, din mamă 'n fată. Invenția pare a fi cu totul rară în această materie. Ghicitorile auzite și jocurile de copii pe cari le-am putut vedea nu prezintă nimic caracteristic.

Balada pare a fi foarte slab reprezentată : abia am găsit o variantă — necompletă — a cunoscutei poezii în care se arată că dragostea mândrei e mai puternică decât a mamei și a sorei : numai mândra îndrăznește să vâre mâna în sânul voinicului care susține că ar avea acolo un șarpe². Pătrund însă în sat cântece populare din colecții tipărite. Un flăcăiantru cunoștea versuri din „Blăstămul de mamă“ balada populară prelucrată de Coșbuc. Un singur cântec referindu-se la un eveniment istoric, lupta de la Custozza, am găsit la bătrânul Iuga, care știa că e „de la șazăci și șase, din bătaie, de la Gostoța“.

Intre poveștile auzite, mai interesantă ne-a părut una asemănătoare cu cele din ciclul numit de Aarne³ „Die drei Zaubergegenstände und die wunderbaren Früchte“, întrucât variantele românești cunoscute de folkloristul finlandez erau abia două la 1908⁴. Varianta auzită de noi nu e legată de alte povești, ca cea dată de Șăineanu, e mai completă și mai aproape de tipul balcanic⁵.

¹ Linca Ciorgoveanu, Șchiaucă, 20 de ani.

² Variante în Frâncu și Candrea, *Moșii*, p. 226—7; Bugnariu, *Musa someșană*, Gherla, 1892, pp. 28—31 ; etc.

³ Antti Aarne, *Vergleichende Volksmärchen*, Helsingfors, 1908.

⁴ Una publicată în „Ausland“, 1856, p. 716, alta la Șăineanu, *Basmele române*, p. 663.

⁵ Spre marele nostru regret, povestitorul (Iuga Pătru, 63 de ani) n'a vrut cu nici un preț să ne repete basmul, spre a-l putea nota. Am reținut doar următoarele episoade principale : Cu ajutorul *inelului* găsit într'un pește, un pescar „din Țali-

O altă poveste, pe care-am putea-o întitula „Limba animalelor“ — vezi *Textele* — prezintă de asemenea interes, întrucât nu este exclus ca ea să facă parte din patrimoniul strămoșesc al Șcheilor, adus din sudul Dunării. Basmul acesta se întâlnește des la Slavii balcanici¹, iar în domeniul românesc a fost notat numai în Bănat și la Români din Serbia². Varianta noastră e astfel, după cât știm, singura culeasă în Ardeal, fapt care nu e lipsit de importanță pentru problema distribuției geografice a poveștilor noastre și aceea a originii lor.

Acesta ar fi în trăsături generale folklorul Șcheilor de la Cergău.

Punând acum chestiunea influenței exercitate de ei asupra Românilor din împrejurimi, ea ne apare absolut neînsemnată dacă nu inexistentă. Atâta vreme, Șcheii au trăit — probabil — izolați în Cergăul Mic, sau legați numai de frații lor din Cergăul Mare — Români fiind până către jumătatea veacului trecut foarte puțini în sat. Cei din satele vecine își aveau tradiții și obiceiuri proprii, iar cei care veneau între Șchei nu le luau pe ale acestora decât când treceau la legea lor. Dar trecerea s'a făcut, și mai a-

gradul ăl turcesc“ ia pe fata împăratului de soție. Ea îi fură inelul. Eroul, mâncând odată, împreună cu „ofițirii“ mere dintr'un măr — toți se fac oi. Ei își recapătă însă figura omenească, îndată ce beau dintr'un pârâu apropiat. Fostul pescar culege din merele minunate, ia și din apa cu proprietăți miraculoase și pleacă la Tarigrad, unde-și bate joc de dușmani, făcându-i oi pentru o vreme, redându-le apoi vechea înfățișare. Din merele aduse mănâncă și nevastă-sa — care-l înșelase de multe ori — și ibovnicul ei. Amândoi se fac oi, și oi rămân.

¹ Cf. Șăineanu, *op. cit.*, p. 640—641.

² „Povestea omului ce înțelegea limba dobitoacelor“, publicată de Gr. Sima în „Tribuna“ 1884 p. 790, fără specificarea locului unde a fost culeasă, e desigur bănățenească. Alte două variante din Bănat: „Nistor Păcurariu“, publicată de G. Cătană în „Arhivele Olteniei“ V (1926), pp. 52—56 și „Limba păsărească“, în volumul recent al lui E. Hodoș, *Frumoasa din nor și alte povești*, Oravița, 1927, pp. 33—42. Varianta de la Români din Serbia la Giuglea-Vâlsan, *De la Români din Serbia*, București, 1913, p. 363.

les se face, mai mult de la ei la noi. Tot ei par a fi și cei cari împrumută obiceiuri. Câteva exemple : Bătrânii Șchei susțin că înainte vreme feciorii lor nu ieșeau la „lăsata secului“ de Paști pe dealuri să strige „cu silitu“. Astăzi obiceiul acesta al „chemării peste sat“, general pe Târnavă și pe Valea Secașului, se practică și de Șcheii de la Cergău. Schimbarea datinei descrise mai sus, de a se duce *țanșilele* — hainele miresei — cu carul, și nu de către oaspeți, — cum se făcea odinioară la Șchei — se datorește faptului „c'au văst pe Rumâni“ cum ne spunea, nu fără o leacă de ciudă, bătrânul Iuga. Altădată, Șcheii nu colindau decât cele opt colinde la primar și *tocălița* la oameni. Astăzi, formând o a doua „bute“, împreună cu Români, ei colindă și alte colinde, pe la toți Șcheii¹.

O interesantă frântură de neam în ultima fază a procesului de desnaționalizare, acești Șchei de la Cergău! Interesanți prin obiceiurile pe cari și le-au păstrat până astăzi, prin o tradiție a originii lor la care țin, prin cele câteva cuvinte bulgare pe care le mai pomenesc chiar fără să le înțeleagă și prin rugăciunile lor bulgare, tot așa de neînțelese ca și cele nemțești, ale legii lor luterane. Toate acestea vor pieri curând-curând, după cum ne-am putut da seama în cele câteva zile petrecute în mijlocul lor. O vreme ei vor rămânea cu numele de Șchei, care va însemna, ea și astăzi în jurul Blajului, nimic mai mult decât : Români de lege luterană. Apoi și această ultimă deosebire față de poporul încunjurător se va șterge. Pentru cei cari se îndeletnicesc cu cercetarea neamurilor — este desigur o pierdere. Peste cine știe câți ani, când cineva se va mai arunca în noroaiele Cergăului să vadă pe Șchei, nu știm bine ce va mai găsi. Noi am crezut că nu e rău să însemnăm puținul ce mai trăiește din ființa originală a acestui neam ce se românizează — acum, în ceasul care pentru el este al unsprezecelea.

¹ Colindele românești se cântă de altfel de mult... „Memorialul“ din 1647 amintit de noi, spune despre Șchei ... „und ihre...

Texte.

COLINDE.

I. *Domnul bun*¹.

Ia 'n scoală-te Domnul bun,
 De mi-s scoală fețe 'n crețe,
 Fete 'n porți să să deschiză,
 Fete mari lumini s'aprinză.
 Dar dintr'insa cine vine ?
 Vine-un jun' colindător,
 Dragi oaspeții lui Crăciun,
 Lui Crăciun celui bătrân.
 Dar de-aduce, ce ne-aduce ?
 ('N) mâna stângă crucea sfântă
 Și 'n dreapta măr de d'aur.
 Crucea mi-s da bătrânilor,
 Măr de d'aur junilor.
 Dar dintr'insa cine vine ?
 Vine ni-s Domnu Dumnezeu
 Pe-un cal negru pintenog.
 Dar veșmântu cum îi iese ?
 De lungă până 'n pământ
 Și de largă 'n jur-pământ.
 Dar în juru poalelor
 Luce-mi-s doi luceferei,
 Luce-mi-s luna cu luțina
 Soarele cu razele.

(Auzită de la Mihaiu Sărcău, Șchiau
 de 20 de ani, „gîrău ficiorilor“).

¹ Cf. A. Viciu, *Colinde din Ardeal*, No. XXX și XXXI, pp. 35—36; Jarnik-Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, ediția Ciurcu, colinda I și variantele ei (pp. 418—421).

II. *Fericel*¹.

Fericel mai de iel,
 De cest Domnul bun,
 De l-o *ferecat*²
 Şi lui bun i-o dat.
 Dinientre de curte,
 Masa-i de d'arżint,
 De lături de masă,
 Măr şi-o răsărit,
 Vânăţ înflorit,
 Cu mere de-arżint.
 Unde ni-s trăţea
 Boarea câmpului,
 Boarea raiului.
 Boarea cân trăţea,
 Măru ni-l clătea,
 Merele cădea.
 Merele-s de d'aur,
 Frunza-i de d'arżint.
 Cesta-i Domnul bun,
 Din graiu îşi grăia :
 Dar ţi-i cin' ţi-o dat
 Cesta-i dar frumos ?
 Dar ni-i ni l-o dat
 Drag Domnul din cer,
 Că până ce-am fost
 Tinăr ne 'nsurat,
 Tot mai mult ni-o dat
 Şi ni-am învăţat
 Sfânta istorie
 Sfânta vanghelie.

(Auzită de la acelaşi).

¹ Cf. Viciu; *op. cit.*, colindele No. CXXIII şi următoarele (p. 90 şi urm.)

² Glosat de Viciu, *op. cit.* s. v. : a felicita, a ferici.

III. *Poarta raiului.*

Poarta raiului,
 Căra ceriului,
 Ce șede mi șede ?
 Ceai sfânta Marie
 Și ea ni-s culege
 Flori de toate flori,
 D'alte-s în brață
 D'alte-s în sân,
 Iar cele din brață
 Cu cele din sân,
 Flori de-a nirului
 Și de-a duhului.
 Tot ce-și *dăhănește*¹
 Limbă-și dobândește,
 Codru-i d'inverzește,
 Câmpu-i d'inflorește.
 Dar cei câni de Jidovi,
 Dac'o d'oblicit
 Fiul néu născut,
 Ei ni l-o luat
 Și ni l-o cotate
 Pin dalgii vecini,
 Pin negrii păgâni,
 Pân' și-o nimerit
 L'acest Domnul bun,
 Unde lui că-i da
 Cină cu luînă,
 Sălaş de hodină.
 (De la același).

IV. *Sulu*²

Colo'n sus în mai în sus,
 Pe cest deal e câmp frumos,

¹ Nu ni s'a putut explica sensul acestui cuvânt.

² Colindă foarte răspândită (vezi Al. Rosetti, *Colindele re*

Arde-un foc de busuioc.
 Lângă foc cine ședea ?
 Șede Domnul Dumnezeu
 Cu vreo doi-trei sfinți de-a lui.
 Tot ședea și sfătuia
 Și niînca nu știa.
 Yine nica d'alginușe,
 Yine tare 'n fuga mare,
 Mai departe 'ngenunchind,¹
 Mai de-aproape cuvântând :
 -- „*G'inaș, g'inaș*”² Domn din ceriu,
 Voi ședeți și sfătuiți
 Și voi niînca nu știți,
 Că v'au tunat Iuda 'n raiu
 Și raiu rău l-o prădat,
 Ce-o fost bun tot o luat,
 Ce-o fost rău tot o lăsat.
 Și găleata de botez
 Și scaunu de județ.
 Și din raiu că le-o luat
 Și în iad că le-o băgat
 Și iadu s'o luînat
 Și raiu s'o 'ntunecat“.
 Dar Ilie cu Pălie :
 — „Dă-ne Doamne trăznetu,
 Trăznetu și fulgeru,
 Că cu Iuda să ne batem,
 Să ne batem și să-l batem“.
 Când trăznea d'intâia dată
 Iuda rău s'o spăimântat,

Ugiuise la Români, Buc. 1920, p. 54—55). O variantă mai nouă din Soroștin (lângă Blaj), dă Dr. I. Bianu, în „Comoara Sate-lor“, II, pp. 17—18. De remarcat că cel ce avertizează asupra intrării lui Iuda în raiu, nu e ca în majoritatea variantelor un sfânt, ci o albină.

¹ Ingenunchiând de departe.

² Neexplicat.

Când trăznea de-a doua oară
 Iuda prins-au d'a fugi,
 Când trăznea de-a treia oară
 Iuda 'n loc s'o detunat
 Și 'ndărăt că s'o 'nturnat
 Și din iad că le-o luat
 Și în raiu că le-o băgat
 Și raiu s'o luîinat
 Și iadu s'o 'ntunecat.

(De la același).

V. *Ploile.*

Ploauă Doamne și-o plouat
 Și luncile le-o 'nnecat,
 De vinete-s mohorîte,
 De galbene-s gălbioare,
 De roșie-s roșioare.
 Prins-o-și care dor pe care,
 Prins-o-și Pătru pe Linca
 Și-o jucat-o și-o 'ntrebat-o :
 — „Da tu fată ce-ai făcut
 De d'asară n'ai venit ?“
 — „N'am venit că n'am putut
Grele oaspeți am avut
 De trei juni ca trei *pehuni* ¹,
 De trei frați ca buni bărbați“.

(Auzită de ia Dan Mihaiu Micu, Șchiau
 de 30 de ani, însurat).

VI. *Cetina* ².

Cetină cetioară,
 Mere Lina la fântână,
 La fântână pin grădină,
 Cu botele ca florile,

¹ Păuni. Pronunția curentă la Cergău.

² Cf. Viciu, *op. cit.*, No. XXX, p. 125, și A. Bârseanu, *Cinci-zeci de colinde*, Brașov, No. XV (sociale).

Cu rochița vânt trăgând,
*Sgarbăn*¹ roșu tropotind.
 Ea fântâna și-o găsea
*Crujurată*², turburată,
 De trei juni ca trei *pehâni*
 De trei frați ca buni bărbați
 (De la același).

VII. *Turcii.*

Colo 'n jos or mai în jos,
 Facu-mi Turcii o cetate,
 Turci-o fac și *Sprâncii*-o³ bat,
 Dar anume cui o fac ?
 Fac'o *Lincă*⁴ fată 'n dalbă.
 — „Linco, Linco fată 'n dalbă,
 Dă-ne tu cetatea nouă“.
 — „Ba eu vouă nu voi da-o,
 Nici pe buți cu bani mărunți,
 Nici pe cară cu comoară,
 Făr' pe cel voinic de-asăară,
 Car' sta 'n poartă răzămat,
 Cu 'n păr galben rețezat.
 Cu paloșu 'nferecat.
 (De la același).

VIII. *Judele*⁵.

„Ți-i ț-o poruncit *judeleo*,
 Domnu tău *vaivoda*,
 Cântă și-or cânta *judeleo*,
 Cântă și-ori (?) dintâi,

¹ „Vorbă bulgărească, noi nu știm“ (Iuga Pătru lui Pătru).
 Probabil o plantă.

² Incunjurată.

³ Desigur *Frâncii*. (Bătrânul Iuga susținea însă că ar fi vorba „de un fel de sprâncene la ochi, ne 'nchipuim și noi“).

⁴ Lincăi.

⁵ O colindă în care intervine refrenul „Judele Domnului

Cântă și-ori din doi.
 Și ție ți-or da, judeleo,
 Chivără 'ncernită,
 Peană 'npolenită,
 Cârje zugrăvită.
 Și te-or arunca
 Neagră temnița.
 Și tu vei zăcea, judeleo,
 Anu d'încheiat
 Și bine gătat.
 Bate vântu de ni-l scoate,
 Că de n'ar mai bate
 Nime nu l-ar scoate"¹.

(De la același).

După a treia colindă ajutorul girăului feciorilor „sloboade masa“ în termenii următori :

„Bună sara domnule primar² ! De-ar hi vint sara din
 ia sară 'ntr'un ceas bun. Ziua de mâne s'o petrecem cu toții
 sănătoși. No dragi ficiorașii satului

Noi pin sat am plecat,
 Dumnezeu ne-o îndereptat,
 De casa domnului girău am dat.
 Dar girăul nu se lasă de scădere,
 Că s'arată c'o cină de bucate,
 C'o beutură, cu yin, cu yinars.
 Cu ce-o dat Domnul Dumnezeu.
 C'ășa zice girăul :

bun“ se cântă la Săliște. Vezi G. Pitiș, în „Convorbiri Literare“ XXIV (1890) p. 1061.

¹ Iată explicarea ce ni s'a dat de bătrânul Iuga când ne-am interesat de cuvintele subliniate : „Judele, când colindă se zice judeleo : țavoda e iară unu mai mare : chivăra, aia e 'n cap, în loc de șapcă“.

² Înainte : „domnule girău“. Colindătorii spun când „girău“, când primar.

Să luați, să mâncați, să beți,
Că dumnealui e foarte vesel“.

(Auzit de la Mihai Sărcău).

Colindătorii trec la masă. După ce se cântă colinda IV, ajutorul de girău spune : „Ia 'n nume de bine dom-nule girău un colind de cinste și de laudă de la toți ficio-rașii satului ; mult de la Dumnezeu, puțin de la dumnealor, să roagă să le dai *cale albă*¹“.

Se mânâncă și se bea, se colindă celelalte patru co-linde, apoi *se cere colacu* :

„Ia 'n stați frați și-ascultați
Cu ce dar ne-o dăruit domnu gazdă :
Cu 'n colac de grâu curat,
Din arat din săcerat,
Dintr'a Sântă-Mării sămânat,
Tot cu pene 'npănat,
Pe-a noastră samă gătat.
Cu 'n *șioloboc*² mare de porc —
Noo ne pare că-i porcu 'ntreg,
Da nu-i porcu 'ntreg,
Că dac'ar hi porcu 'ntreg,
Iar de noi n'ar hi gine :
Căci cu nasu ne-ar râma,
Cu perii ne-ar înțapa,
Cu coada 'n naltul cerului ne-ar svârli,
De noi toți bine ne-am chilăvi“³.

(Auzit de la Ion Cioancă, de 17 ani,
Român — cererea colacului se face la
fel la Români și Șchei).

¹ „Înainte se aducea brânză și aia însemna că-i *cale albă*“ — încearcă să ne lămurească un Schiau. Probabil însă că e vorba de șlobozenia de a colinda, pe care o acordă primarul. (Cf. „(păharu) de *cale albă*“, la nuntă. Marian, *Nunta la Români*, p. 597 și nota).

² Bucată mare de carne.

³ Cf. Viciu, *op. cit.*, „Mulțămăita feciorilor“ III, p. 171.

LA SECERE.

Yioara.

Yioară, yioară,
 Galbenă puioară,
 Hai văruță nai,
 Hai să secerăm,
 Și să nu legăm.
 Ficiori să chemăm,
 Ficiori de la boi,
 Ciobani de la oi.
 Și de n'or veni,
 Noi nume le-om pune :
 Măgherane-Stane
 Busuioc-Ioane.

(O cântă fetele la secere).

Când vin secerătoarele spre casă :

Domnule stăpâne,
 Gată masa bine,
 Cu yin și cu pâne,
 Că cununa-ți vine,
 Lată 'ncornurată,
 De fete gătată,
 De ficiori udată.

Un fecior poartă în fruntea secerătorilor care intră în sat o cunună de spice de grâu (făcută de fete). Lumea iese cu ciubere de apă și aruncă pe feciorul care o duce¹.

(Auzită de la Mina Stoica lui Murguț, Șchiaucă de 30 de ani).

¹ Cf. un cântec asemănător cules în comuna Maieru, jud. Năsăud. (Aici cununa e dusă de o fată). „Comoara Satelor“, III, pp. 94—99. Vezi o variantă completă și descrierea obiceiului la Burada, *Cântecul cununei*, în „Convorbiri Literare“

LIRICE.

Pentru tine pui iubit,
 Nici azi noapte n'am duruit
 Făr' tot la tin' m'am gândit.
 Nici la noapte n'oi durni,
 Că tot la tin' oi gândi.

* * *

Măi bădişo, pentru tine
 M'o urît a noşti pe mine,
 M'o urît şi m'o bătut.
 De m'ar bate 'n toate zâle,
 Nu mă las bade de tine!
 De m'ar bate tot pe ceas,
 De tin' bade nu mă las!

* * *

Măi bădişă şi-al neu drag,
 Învaţă-mă ce să fac:
 — Eu te 'nvăţ, mândra mea bine,
 Ia-ţi hainele hai cu mine,
 Pe sub munţii răuraţi,
 C'om trăi necununaţi,
 C'acuma-i vreme de fugă,
 Ziua nică, noaptea lungă.
 Unde calci, urmă nu faci,
 Unde şezi, urmă nu vezi.

* * *

Hai bădişă să fugim
 Şi la Blaj să ne 'ntâlnim,

XIV, pp. 306—307. Interesant că în varianta culeasă la Răşinari, e amintit chiar Cergăul, pe care nu l-am întâlnit niciodată în poezia populară :

„De cătră Cergău
 Vine-un nour greu“.

C'acolo-i popă unit,
 Cunună ficior fugit
 Și preoteasă unită,
 Cunună fată fugită.

(Auzite de la Linca Ciorgoveanu, Șchiaucă
 de 20 ani).

Săracă inimă 'ntreagă,
 Cum te mânc'o goangă neagră.
 Săracă inimă bună,
 Cum te mânc'o goangă sură.

(Iuga Pătru lui Pătru).

CĂTĂNEASCĂ.

La *Gostoța*-i¹ câmp frumos,
 Stau *vonicii* 'n loagăr scoși,
 Cu puștile piramidă,
 Cu străițile fără pită.
 Săraci *vonicași* frumoși,
 Cum stau ca snokii pe jos,
 Ca snokii scăldați în râu,
 Sângele mere părău.
 Când îl văd ochiță nei,
 Lăcrămează vai de ei.
 Eu de lacrăni nu bag samă,
 Că le șterg cu ceai năframă.
 Ia ni nilă de obraz,
 Că rămâne fript și ars.

(Auzită de la Iuga Pătru lu Pătru, Șchiaucă
 de 76 de ani. Știe că e „de la șazăci și
 șasă, din bătaie“, unde a fost și vărul său.
 O știe de la al(ii).

¹ Custozza.

LA NUNTĂ.

In casă, înainte de a pleca mireasa la biserică :

Ia-ți tu gogio ziua bună

De la tată, de la mamă,

De la frați, de la surori,

De la grădină cu flori.

De la hir de tămâiță,

De la fete din uliță.

De la hir de busuioc,

De la fete de la joc.

De la hir de floare mare,

De la ficiori din șezătoare¹.

(Linca Ciorgoveanu).

In car, când duc mireasa la mire :

„Ia ieși mama gogii

'N nijlocu curții

Și te roagă soarelui :

Soare, draguț soare,

Ține dragă ziua mare,

C'am o fică ducătoare.

Ducătoare pe sub soare,

Pintr'a munți,

Intr'alte curți,

La părinți necunoscuți.²

(Linca Ciorgoveanu).

BOCETE,

Mina mea și draga mea !

Mino tu un te-ai gătat

Așa mândru și ciudat ?

Cokiii cui i-ai lăsat,

¹ Cf. Marian, *Nunta la Români*, p. 586.

² *Ibid.*, p. 592.

Că tată-s-o nu-i în sat.
 H'ie-ți nîlă, draga mea,
 Și du-ți cokiii cu tine,
 Nu-i lăsa năcaz la nime.
 Că cokiii făr' de mumă
 Ei n'au nici o voie bună.
 (Se cântă în casă, înainte de plecarea cortegiului).

Lasă dragă calea asta,
 Că calea asta nu-i bună,
 Asta-i cale neumblată
 Pe car' n'ai fost niciodată.
 (Se cântă în drum spre biserică).

Pămîntule lat cu iarbă
 Nu te lăsa așa greu, dragă,
 Că Mina n-o fost beteagă
 Ș'o avut o hoală grea
 De nu te-o putea țânea.
 (Se cântă la groapă).
 (Auzite de la Linca Giorgoveanu).

DESCÂNTECE.

1. De „Iucru rău“¹.
 A plecat Pătru pe cale pe cărare,
 Cîn' era la aiaz de năzăți noapte²
 Trăgea un somn de hodineală,
 Și bine-o durnit,
 Bine l-o păzît,

¹ Cf. diferitele descânțece de „samcă“. De ex. la Dimitrie P. Lupașcu, *Medicina babelor*. București 1890. (Extras din Analele Academiei Române, Seria II, Tom XII, Secția literară), No. 2 (p. 8).

² Miez de miez de noapte? Cf. în descântecul CCCCXXIX de la Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*. Buc. 1925, p. 132, v. 26: „Cînd o fost în mîjdez de mîjdez de cal'e“.

Nouă *hane*¹;
 Nouă ficiori a hanelor,
 Cu brâne mândre 'neinse,
 Cu mânecele răsrânse.
 Şi lua din vedere,
 Şi lua din putere,
 Şi lua din zênunchi,
 Şi lua din rărunchi,
 Şi lua din noozăşinoo de chiotori,
 Şi Pătru să trezea,
 La fântâna lu Sfântă Mărie merea.
 Sfântă Măria-l întreba :
 Petre aici ce-ai căutat,
 Cine te-o mânăat ?
 'Tee : Sfântă Mărie Maica Domnului,
 Cân' o fost la aiaz de nazăţî noapte,
 Trăgeam un somn de hodineală.
 Şi bine m'o păzît,
 Şi n-o luat din zênunchi,
 Şi n-o luat din rărunchi,
 Şi din noozăşinoo de chioatoare“.

„Să descântă în trei glăji², din trei izvoară mergătoare. Din toată glaja de trei ori fără soţ, speli omu or marha³. De trei ori. Martia şi Vinerea“.

(Auzit de la Mina Sârbu a lui Mihai. Şchiaucă de 60 de ani).

¹ „Alea vin ca nouă strigoi, lucru slab e ăla“, explică descântătoarea. Cf. *hale*, tot într'un descântec, la E. Hodoş, *Descân-tece*, Sibiu, 1912, p. 46, vers 72 explicat (Nota 2) : monştri. Pentru *hală* vezi Dicţionarul Academiei s. v. (*Hâne* pentru *hale* se explică prin disimilarea *l-l>n-l* în forma articulată *halele* ca *şenele* = *şelele* etc. S. P.).

² Sticlufe.

³ Vita.

2. *De albeață*¹.

Mere noo fete,

Cu noo mături,

Cu noo năfrăni.

— Une mereți voi noo fete,

Cu noc năfrăni ?

— Ne ducem doamnă *Moisână*,

Ne ducem tomna la lina fântână,

Să curățim tina.

— Inturnați îndărăt,

La ochiu lui Pătru,

Să-l curățiți de noo cețe,

De noo albețe,

De noo pocituri,

De noo *cincituri*²,

De noo izgíturi,

De noo *pecii*³ înfocate,

De noo lacuri blăstămate !

Indărăt să 'nturna

Și cu mătura le mătura,

Cu foarfecele le tăia

În *sâliman*⁴ le arunca.

(„Și la oameni și la marhă : pune foarfecele 'n mătură și o broboadă și face cu mătura la ochi la om“).

(De la aceeași).

3. *De nejit la ureche.*

Nejit galbin,

Nejit alb,

Nejit negru,

¹ Cf. o variantă la Dimitrie P. Lupașcu *op. cit.*, No. 37, p. 35.

² „De noo ori cinci“ explică descântătoarea.

³ „Mușchii să cheamă pecii“.

⁴ „Ca un fel de apă“.

Nejit de noozășinoo de feliori

Să kei

Să răskei

Din capul omului

Să rămâie Pătru lăunat.

(„Pui k'eptenu în mătură, la ureche și
sufli de trei ori, apoi zici“...)

(De la aceeași).

CÂTEVA CREDINȚE DESPRE STRIGOAIE.

Strigoi ar h'i niște muieri cari strică vacile cu lapte. Când am fost ficior m'am dus la șipot să beau apă ; am pus deștele să beau apă — noaptea pă la zece ceasuri --- o femeie 'n vale, iac'ășa bătea 'n palme ; și când m'am uitat să uita la mine pă sub păr ; am luat băta să dau, da a fugit.

La strigoaie li să stânge neamu : dacă o desbraci, are coadă la spate. Pă una, după ce s'o prăpădit, o desbrăcat-o și i-o băgat o frigare 'n spate.

Cine prinde un șerpe până la Sângeorz, îi taie capu, îi pune un cățal de ai în gură, îngroapă capu șerpelui. Când răsare aiu, îl pune în pălărie și-l poartă. Apoi ăla când scoate la câmp ciurda, vede strigoaicele călare pă taur.¹

(Spuse de Iuga Pătru lu Pătru).

POVESTE².

Odată un băiat s'o dus cu yitele. O mâncat, i-o fost foame, și-ășa c'o vrut să bea apă după mâncare. S'o băgat la un păraut, — n'o avut fântână. Când o 'nghițit iera

¹ Pentru credințe asemănătoare în Ardeal, vezi A. Gorovei, *Credinți și superstiții ale poporului român*. București, 1915, p. 311, No. 3619 și 3620.

² Variantele indicate la pag. 31, nota 2.

să-i yie un șerpe nîcuț numa' ca o ață 'n gură. O prins șerpele să-l omoare și șerpele ar hi zis cătră băiat : „Nu mă omori, că ți-oi hi bun vre-odată“. Și-așa—o făcut cu bâta o gaură 'n pământ și-o băgat acolo pă șerpe și-o astupat. O trecut multă vreme pân'o vint copilu ficior mare de-o fost de 'nsurat, și-odată cân' o fost „la vrastă“ (de 'nsurat), o trecut p'acolo și-o destupat și-o aflat pă puiu. O crescut așa de mare că s'o umplut gaura cu iel. Și șerpele o spus așa cătră ficior : „Ce vrei, să capeti bani cât de mulți, o știință cât de mare?“ Ficiorul o spus: „nîe nu-nî trebui bani, fără să-nî dea Dumnezeu știință“. Șerpele o luat așa ca o țege¹ și-o suflat în ureche la ficior. Și-o 'ntrebat pă ficioru : „Acuma cum simți?“ Zice: „Știu carte foarte bine, ceti și scrie“. O suflat înc'a doilea — „Acuma știu carte înc'odată așa de bine și ceti și scrie“. O suflat a treia oară. — „Acuma știu așa de bine cum nu știe nime pă lune și știu și ce-o cântat o pasăre pe-un skine. — „Da să-mi spui ce-o zâs pasărea“ ? — „O zâs așa : Doamne mulțam, am ouat, am scos pui și-mi trăiesc toți“. Și-o zâs șerpele cătră ficior : „Să ții minte ; vorbele ăstea de l-ei spune cuiva, să știi că iești mort, că de unde le-ai învățat și de unde le-ai aflat“.

Și n'o trecut mult, ficiorul s'o 'nsurat. Și pe ăla l-o dăruit Dumnezeu așa de bine că 'n fiecare zi căpăta averea tot indoit. Ba că el și-o prăsit un cal și-o iapă. Și să fie cu respect, nevasta o fost în poziție și și iapa 'n poziție. Odată 'ntr'o zi s'o gândit să meargă împreună la hotar să vadă cum li-s bucatele. Bărbatul s'o suit pă cal călare, și nevasta pă iapă. Mergând pă cal călare, iapa o fost cu patru poveri — adecă cu patru suflete — și nu s'o putut țanea de cal. Iapa o rânchezat și-o zâs cătră cal : „Stai mai mereu că tu numa' două suflete duci da eu patru !“ Iel atunci i-o vint să răză la băiat, că iel știa ce-o zâs iapa cătră cal. Și dintr'acolo nevasta l-o făcut pă bărbat să-i spună de ce i-o vint să răză. Până cân' bărbatu n'o

¹ Teavă.

mai avut nici într'un cătrău fără o trebuit să-i spuie la nevastă că de ce s'o răs. Dară el mai întâi o chemat un astăluş¹ şi i-o făcut copârşeu². Şi cân' o fost copârşeu gata, el s'o pus pă spate, ca când a fost omu mort şi-o prins să spuie numa'. Şi 'n unda aia o sărit un cocoş din pod jos şi-o cântat „cucurigu-cucurigu“ de trei ori. Şi co-coşu așa o zâs atunci : „Drag domnul néu, nu-ţi face kerzarea, pune mâna pe gici şi jepkeşte-o : „Asta o ştiu şi asta o spui“ şi jep cu giciu ! S'o sculat sus din copârşeu şi o luat-o cu giciu : „asta o ştiu şi asta o spui“ ! şi jep-jep cu giciu. De-or mai hi şi-azi or mai trăi.

(Auzită de la Andreiu Flueraş, Şchiau de 47 de ani. O ştie din sat, de la Şchei mai bătrâni).

ION MUŞLEA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹ Lemnar.

² Sicriul.